

**“ONKO KYSE SIITÄ, ETTÄ LIHAPAKETTIA ON
HELPOMPI KÄSITELLÄ SIDOTTUNA?” —VAMMAISIIN
ASUMISYKSIKÖISSÄ KOHDISTUVAN
INSTITUTIONAALISEN VÄKIVALLAN NIMEÄMINEN JA
SELITTÄMINEN**

Marja Puustinen
Kandidaatintutkielma
Yhteiskuntapolitiikka
Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Marja Puustinen	
Työn nimi "Onko kyse siitä, että lihapakettia on helpompi käsitellä sidottuna?" -Vammaisiin asumisyksiköissä kohdistuvan institutionaalisen väkivallan nimeäminen ja selittäminen	
Oppiaine Yhteiskuntapolitiikka	Työn tyyppi Kandidaatintutkielma
Aika Kevät 2023	Sivumäärä 28
Ohjaaja Hanna-Mari Ikonen	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tässä tutkielmassa selvitän, miten vammaisiin kohdistuva väkivalta tunnustetaan ja nimetään sekä millä tavoin väkivallan institutionaalisia piirteitä käsitellään kahden tutkivan journalismin artikkelin kommentteissa. Aineistoni koostuu 425 kommentista. Menetelmänä käytän diskurssianalyysia. Aihe on kaiken kaikkiaan melko vähän tutkittu mm. ilmiön herkkäluontoisuuden sekä palvelujen saavutettavuusongelmien vuoksi. Vammaiset kohtaavat tutkimusten mukaan kuitenkin enemmän väkivaltaa kuin vammattomat ihmiset, joten aihe on hyvin tärkeä tutkimuskohde. Vammaisten sorrolla on yhteiskunnassamme pitkä historia, jossa erilaiset institutionaalisen väkivallan muodot näyttelevät merkittävää osaa.</p> <p>Nostin aineistosta diskursseja, jotka linkittyvät vahvasti toisiinsa ja kuvaavat useita eri näkökulmia aiheeseen. Väkivalta nimettiin joko julmana, kidutuksen kaltaisena tai oikeutettuna, rajoitustoimenpiteisiin nojaavana väkivaltana. Kaikista tyypillisintä oli kuitenkin ohittaa vammaisiin kohdistuva institutionaalinen väkivalta ja verrata sitä esimerkiksi vanhusten tai lasten kohtaamaan väkivaltaan, tai kääntää asetelma "toisinpäin", jolloin vammaiset näyttäytyivätkin väkivallan harjoittajana.</p> <p>Institutionaalinen väkivalta ei käsitteenä esiintynyt aineistossa lainkaan, mutta kommentoijat tunnistivat väkivallassa paljon institutionaalisia piirteitä, kuten valvontaviranomaisen puutteellisen toiminnan, resurssivajeen esimerkiksi henkilökunnan määrässä ja pätevyudessa, yksityisen palvelunjärjestäjän harjoittama vammaisten kohtelu kulutushyödykkeinä sekä ilmiöstä vaikeneminen.</p>	
Asiasanat vammaisuus, institutionaalinen väkivalta, diskurssianalyysi	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Tutkimuksen viitekehys	2
2.1 Väki­valta	4
2.2 Institu­tionaalinen väki­valta	6
2.3 Vammaisiin kohdistuva väki­valta	7
3 Aineisto ja menetelmä	9
3.1 Kommen­tit aineistona	9
3.2 Diskurssianalyysi menetelmällisenä valintana	10
3.3 Eettiset ulottuvuudet	11
4 Analyysi	13
4.1 Väki­valta kidutuksena	14
4.2 Oikeutettu väki­valta ja rajoitustoimenpiteet	15
4.3 Vammaiset objekteina ja ohitettuina	16
4.4 Yhteiskunnan silmät suljettuna	19
4.5 Yksityistäminen institu­tionaalise­na väki­valtana	22
4.6 Diskurssien leikkauspinnat	23
5 Johtopäätökset	24
Lähteet:	27

1 Johdanto

Vammaisiin kohdistuva väkivalta on vaiettu aihe. COVID-19 -pandemian aikana suomalaisessa mediakeskustelussa nousi kuitenkin esiin laittomia vierailukieltoja sekä näiden vierailukieltojen hyvinvointia heikentäviä seurauksia vanhusten ja vammaisten asumisyksiköissä. Tämä keskustelu on yksi harvoista, jotka ovat käsitelleet vammaisten kohtelua hyvinvointiyhteiskunnan instituutioissa. Uudenlaisen näkökulman vammaisten kohteluun sosiaali- ja terveysalan instituutioissa keskusteluun toi Ylen MOT, kun se julkaisi vuoden 2021 marraskuussa tutkivan journalismin artikkelin kehitysvammaisten kohtelun ongelmista Suomessa. Keskustelu oli vilkasta joitakin päiviä sosiaalisessa mediassa sekä artikkelin kommentteissa, jonka jälkeen räikeät ongelmat painuivat jälleen unohduksiin. Keskustelu nousi uudelleen pintaan, kun MOT julkaisi vuoden kuluttua seuranta-artikkelin samasta asumisyksiköstä. Näihin kahteen MOT:n julkaisemaan artikkeliin perustan tutkielmani.

Vammaisten kohtaama väkivalta jää yhteiskunnallisessa keskustelussa usein huomioitta, sillä vammaisen ei välttämättä pysty kertomaan kokemastaan väkivallasta joko kommunikaatiovaikeuden, riittämättömän ymmärryksen palvelujärjestelmästä tai väkivallantekijän läheisyyden ja hänestä riippuvaisuuden takia. Varsinkin silloin, kun väkivallan tekijä on kaukana väkivaltaa tekevän stereotypiasta (mielenterveys- ja päihdeongelmainen syrjäytynyt), väkivallasta puhuessa huomio kiinnittyy helposti hyvään väkivallan tekijässä (Valtioneuvoston kanslia, 2022, 10, 18).

Kandidaatintutkielmassani tarkastelen diskursseja vammaisista väkivallan kohteena sosiaalihuollon laitoksessa (yksityisen palveluntarjoajan ylläpitämä asumisyksikkö). Halusin valita aineiston, josta voin analysoida ihmisten kykyä tunnistaa väkivalta ja siihen liittyviä näkökulmia. Aineistona tutkielmassani käytän kahden Yleisradion julkaiseman artikkelin kommentteja. Tutkimuksessani pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksiin:

- 1) Miten vammaisiin kohdistuva väkivalta tunnistetaan ja nimetään?
- 2) Millä tavoin väkivallan institutionaalisia piirteitä käsitellään?

Kiinnostuin itse aiheesta vammaisyhteisöön kuuluvana aktivistina. Kun tutkielmassani käyttämäni artikkelit julkaistiin, ne puhuttivat vammaisyhteisössä paljon etenkin sosiaalisen median kanavissa. Vammaisten syrjintään ja kaltoinkohteluun liittyvät kysymykset vaikuttavat olevan vielä melko tuntemattomia suurelle osalle ihmisistä, minkä takia pidän

vammaisuuteen liittyvien kysymysten tutkimista merkittävänä. Vammaisuuden tutkimukseen tarvitaan myös entistä enemmän yhteiskunnallista näkökulmaa lääketieteellisen näkökulman rinnalle, sillä diagnooseihin keskittyessä saatamme ohittaa laajemmat yhteiskunnalliset ja sosiaaliset ongelmat lähes kokonaan ajatellessamme vammaisuuden olevan yksilösyntyistä (ks. esim. Vehmas, 2005, 124). Aihe on myös ajankohtainen; koronakriisin, kuten muidenkin kriisien, jälkeen maailmassa on usein enemmän vammaisiksi luettavia henkilöitä, minkä takia on ensisijaisen tärkeää kehittää yhteiskunnasta mahdollisimman saavutettavaa ja esteetöntä kaikille (Thorneycroft & Asquith, 2021, 152).

Tutkielma etenee viitekehysten ja käsitteiden esittelyn kautta lukuun, jossa esittelen tarkemmin tutkimuksessani käyttämäni aineiston, metodin sekä tutkielmani eettiset ulottuvuudet. Tämän jälkeen siirrytään analyysilukuun, jossa käydään yleisesti läpi analyysin kulku sekä jokainen esiin nostamani diskurssi erikseen, jonka jälkeen pohdin lyhyesti diskurssien yhteyttä. Analyysin jälkeen tutkielmani päättyy johtopäätöksiin.

2 Tutkimuksen viitekehys

Tässä luvussa käsittelen tutkimukseni viitekehystä. Ensimmäiseksi esittelen lyhyesti vammaisten ihmisten asemaa yhteiskunnassa sen historian ja nykytilan kautta, jonka jälkeen esittelen aiempaa tutkimusta tutkielmassani käyttämieni käsitteiden kautta. Näitä käsitteitä ovat väkivalta, institutionaalinen väkivalta ja vammaisten kohtaama väkivalta.

Vammaisiin kohdistuvaa väkivaltaa instituutioissa on tutkittu hyvin vähän. Kotimaista tutkimusta on saatavilla erittäin huonosti, kansainvälistä tutkimusta jo vähän enemmän. Pääasiallisesti vammaisiin kohdistuvan institutionaalisen väkivallan tutkimuksen painopiste on perheen ja muiden lähisuhteiden instituutioissa (ks. esim. Valtioneuvoston kanslia, 2022). Hoivasuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa käsitellään usein joko lapsiin kohdistuvan väkivallan tai vanhusten kaltoinkohtelun konteksteissa, kun taas vammaisuus mainitaan tyypillisesti vain väkivallan vammauttavan vaikutuksen kontekstissa (ks. esim. WHO, 2022).

Viimevuosien aikana julkinen yleisö on saanut seurata institutionaalisen väkivallan esiintuomista ympäri maailmaa, kun lastenkotien, vanhainkotien, koulujen, vammaisten

laitosten ja lukuisten muiden instituutioiden toiminnasta on nostettu esiin väkivaltaisia tapauksia. Aiemmin mainittuja yhdistää kaksi piirrettä: näissä laitoksissa pidetään huolta haavoittuvaisista ihmisistä, ja väkivalta on jopa sadistista. Näiden valossa vammaisiin kohdistuva institutionaalinen väkivalta ei tule yllätyksenä, vaikkakin huomio kiinnittyy usein erityisen julmiin, fyysistä ja seksuaalista väkivaltaa sisältäneisiin tapauksiin eikä rutiininomaiseen ja jatkuvaan institutionaaliseen väkivaltaan. (Rossiter & Rinaldi, 2019, 1–2.)

Tutkielmassa käytän käsitettä “kehitysvammainen” ja “vammainen” neutraaleina ilmauksina. Monet kehitysvammaiset itse vierastavat termiä “kehitysvammaisuus” heistä puhuttaessa (Vehmas & Mietola, 2022,16), mutta käytän termiä selvyuden vuoksi, sillä aineiston kommentit kommentoivat artikkeleja, joissa tätä termiä käytetään. Puhun vammaisista silloin, kun vammaisuuden laatua ei olla erikseen aineistossa mainittu kehitysvammaisuudeksi. Vaikka valitut käsitteet ovatkin tärkeitä, Vehmas ja Mietola (2022, 17) huomauttavat, etteivät ne välttämättä muuta (kehitys)vammaisten sosiaalista todellisuutta; vammaisia sorretaan joka tapauksessa. Käytän myös vaikeasti vammaisen käsitettä, vaikka se pohjautuu lääketieteelliseen vammaisuuden näkökulmaan ja sitä on kritisoitu laajasti (Vernerinet, 2022). Käsitteen käyttö on kuitenkin tutkielmassani välttämätöntä, koska aineisto nojaa pitkälti näihin vammaluokituksiin.

Suomea lainsäädäntöä ja vammaispalvelujen suunnittelua sitoo Yhdistyneiden kansakuntien (tästä lähtien YK) yleissopimus vammaisten ihmisten oikeuksista. Tutkielman kannalta relevantteimmat artikkelit sopimuksessa ovat artikkelit 11–22, joista erityisesti seuraavat artikkelit:

“15 artikla: Vapaus kidutuksesta tai julmasta, epäinhimillisestä tai halventavasta kohtelusta tai rangaistuksesta

16 artikla: Vapaus hyväksikäytöstä, väkivallasta ja pahoinpitelystä

17 artikla: Henkilön koskemattomuuden suojele

22 artikla: Yksityisyyden kunnioittaminen”

(Yleissopimus vammaisten ihmisten oikeuksista 27/2016)

Yleissopimus asettaa vammaiset ihmiset yhdenvertaiseen asemaan muiden ihmisten kanssa. Vammaisille ihmisille on lain mukaan taattava sopimuksessa luetellut oikeudet täysmääräisinä ilman pelkoa syrjinnästä, ja sopimuksen allekirjoittaneiden maiden on

huomioitava, että vammaisten ihmisoikeuksia jatkuvasti rikotaan kaikkialla maailmassa (Yleissopimus vammaisten ihmisten oikeuksista 27/2016).

Vammaisten ihmisten sarron taustalla on moraalisen arvon perustaminen kieleen, rationaalisuuteen ja moniulotteiseen tunne-elämään. Vaikeimmin kehitysvammaiset eivät välttämättä kykene osoittamaan edes kiitollisuuttaan vastineeksi saamistaan palveluista eivätkä täytä yhteiskunnan velvoitteita esimerkiksi tuottavaan palkkatyöhön. He myös saavat hyvinvointiyhteiskunnalta etuoikeuksia esimerkiksi sosiaalietuuksien ja velvoitteista vapautumisen muodossa. Nämä mutkistavat suhdettamme heihin moraalisina ja yhdenvertaisina toimijoina. (Vehmas & Mietola, 2022, 22, 171–173.) Vammaisuus on nähty historian saatossa ensin moraalisenä (synti), sitten laillisena (rikos, vaarallisuus) ja viimeiseksi lääketieteellisenä (sairaus) ongelmana. Vammaisuuden ongelman ratkaisu lääketieteellisesti ja vammaisten laitostamisen kierre alkoi jo 1800-luvulla teollistumisen mukana, kun työhön kelpaamattomat vammaiset suljettiin laitoksiin sosiaalisen kontrollin keinona, koska he olivat uhka yhteiskunnan järjestykselle. (Vehmas, 2005, 56–57.)

1800-luvulta kohti nykypäivää tultaessa vammaiset ovat kohdanneet sekä hyviä edistysaskelia että julmuuksia. Erityisopetus laajeni nopeasti Suomessa maanlaajuiseksi 1900-luvulla, vaikka edelleen vammaiset oppilaat erotettiin toisista oppilaista eikä hyvästä tarkoituksesta huolimatta voida kiistää erityiskoulujen osuutta yhteiskunnalliseen valikointi- ja eristämisyjärjestelmään. (Vehmas, 2005, 63–65.) 1900-luvulla vammaisuus nähtiin myös rotuhygieniakysymyksenä. Eugeniikan tarkoituksena oli rajoittaa niiden ihmisten lisääntymisoikeuksia, joiden geenit nähtiin sosiaalisesti huonompina tai heikompina (Rossiter & Rinaldi, 2019, 7). Vaikka yhteiskunta ei nykyään enää varsinaisesti suorittaisikaan eugeniikan mukaisia toimenpiteitä, kuten lisääntymisoikeuden rajoittamista steriloinnein, joka lopetettiin Suomessa vasta 1970-luvulla, tai vammaisten murhaamista (Vehmas, 2005, 68, 71), eugeniikka vaikuttaa poliittisiin päätöksiin ja hyvinvointivaltion palveluihin edelleen; eugeniikasta inspiroituneena voidaan lukita vammaisia laitoksiin ja sulkea heidät yhteiskunnan ulkopuolelle (Rossiter & Rinaldi, 2019, 7).

2.1 Väkivalta

Väkivallalla tarkoitetaan Maailman terveysjärjestö WHO:n määritelmän mukaan tahallista vallan tai fyysisen voiman käyttöä tai sillä uhkaamista siten, että se kohdistuu henkilöön

itseensä, toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään ja että tämä johtaa tai voi johtaa fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriytymiseen, kuolemaan tai perustarpeiden tyydyttymättä jäämiseen (WHO, 2002, s.5). Myös väkivallalle altistuminen, eli esimerkiksi sen todistaminen, on väkivaltaa (Valtioneuvoston kanslia, 2022, 11). Väkivalta muuttuu sosiaalisesti ongelmaksi siinä vaiheessa, kun se kyseenalaistaa sosiaalisen järjestyksen (Ronkainen, 2017). Väkivaltaan liittyy siis aina myös vallan vääristymä; hoivasuhteessa hoivaaja kyseenalaistaa vallassa olevan sosiaalisen järjestyksen, jos hän poikkeaa hoivaroolista ja ei tarjoa hoivattavalla perustarpeita täyttävää hoivaa.

WHO:n väkivallan määritelmä korostaa teon tahallisuutta eikä teon seurauksia. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että väkivaltaisen teon takana olisi aina aikomus vahingoittaa; väkivallan tekijä voi käyttäytyä objektiivisesti tarkasteltuna väkivaltaisesti, vaikka itse pitää tekoaan väkivaltaisena esimerkiksi tilanteessa, jossa vanhemman tarkoituksena on hiljentää itkevä lapsi ravistelemalla. Ravistelu on määritelmän mukaan väkivaltaa, vaikka vanhemman tarkoituksena on ollut hiljentäminen satuttamisen sijaan (WHO, 2002, s. 5.). Raja väkivallaksi nimeämisen ja ei-väkivallan välillä on kulttuuristen, sosiaalisten ja historiallisten neuvottelujen tulos. Jos käytetty valta on mielestämme legitiimiä, sen väkivallaksi nimeäminen on usein haastavampaa. (Ronkainen, 2017.)

Väkivalta ei ole poikkeus vaan osa ihmisten välistä ja yhteiskunnan dynamiikkaa (Ronkainen, 2017). Väkivalta on samaan aikaan näkyvää ja näkymätöntä, läsnä kaikkialla ja olematonta, sekä arkipäiväistä että poikkeavaa (Costas & Gray, 2018). Tutkielmani kontekstissa tämä voi tarkoittaa, että väkivalta näkyy mediassa äärimmäisissä tapauksissa, mutta samalla esimerkiksi nostettujen väkivaltatapauksien ulkopuolelle jäävät väkivaltatapaukset ovat näkymättömiä "suurelle yleisölle". Väkivallasta keskustellaan ja sitä käytetään tehokkeinona sekä mediassa että arkipäiväisissä keskusteluissa eikä väkivaltakuvastolta voi kokonaan välttyä, mutta silti osa väkivallasta, kuten vammaisten kokema väkivalta, jää helposti huomiotta. Väkivallan tekee näkyväksi vasta sen poikkeuksellisuus ja äärimmäisyys, koska olemme tottuneet väkivaltaan ympäristössämme, vaikka emme sitä tietoisesti huomaisikaan (Ronkainen, 2017).

Kaltoinkohtelulla tarkoitetaan väkivaltaa, joka tapahtuu vastuu-, luottamus- tai valtasuhteessa heikommassa asemassa olevaa henkilöä kohtaan (Bildjuschkin ym., 2019, s.

5). Esimerkiksi ohjaajan vammaiseen kohdistama väkivalta asumisyksikössä voidaan nimetä väkivallan sijaan myös kaltoinkohteluksi. Tulkintani mukaan “väkivaltaa” pidetään käsitteenä “kaltoinkohtelua” vahvempana, jolloin voidaan ajatella kaltoinkohtelusta puhuminen väkivallan sijaan väkivaltaa piilottavana tai oikeuttavana. Käsitteiden määritelmässä tällaista sävyeroa ei kuitenkaan ole. Etsiessäni aiempaa tutkimusta vammaisiin kohdistuvasta väkivallasta huomasin, että “kaltoinkohtelu” oli “väkivaltaa” käytetympi käsite suomalaisessa tutkimuksessa, kun puhuttiin vammaisiin tai vanhuksiin kohdistuvasta väkivallasta. Aineistossa kaltoinkohtelua käytetään myös väkivallan synonyymina.

2.2 Institutionaalinen väkivalta

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen väkivaltakäsitteiden sanasto (Bildjuschkin ym., 2019, 6) määrittelee institutionaalisen väkivallan seuraavasti:

“Rakenteellinen väkivalta, joka syntyy yhteiskunnan toimintaa ohjaavien eri instituutioiden eriarvoistavista ja vahinkoa tuottavista rakenteista, valtajärjestelmistä, normeista tai toimintatavoista.”

Määritelmästä on syytä selventää vielä instituution sekä rakenteellisen väkivallan käsitteitä. Instituutioilla tarkoitetaan kompleksisia sosiaalisia järjestelmiä, jotka ovat luonteeltaan melko pysyviä ja jotka rakentavat ja tuottavat itseään. Instituutiot ovat monimutkaisia rooleista, arvoista ja normeista koostuvia toistuvia rakennelmia. Esimerkkejä instituutioista ovat perhe, lakijärjestelmät, hallintomuodot ja sairaalat (Miller, 2014.) Instituutiot ohjaavat ja rajaavat kaikkea sosiaalista toimintaa. Ne myös mahdollistavat toisten käytöksen ennakkoinnin (Hodgson, 2006.) Instituutiot ovat merkittävässä osassa vammaisten (väkivalta)kokemuksia. Institutionaaliset nimittävät käytännöt sanelevat, millaista elämää ryhmäkodeissa elävät kehitysvammaiset elävät (Vehmas & Mietola, 2022, 188). Rakenteellinen väkivalta taas on väkivaltaa, jossa erilaisilla yhteiskunnan rakenteilla heikennetään tiettyjen ihmisten tai ihmisryhmien oikeuksia ja saatetaan heidät muita heikompaan asemaan, jossa heidän terveytensä tai hyvinvointinsa on vaarassa (Bildjuschkin ym., 2019, 5).

Rossiter ja Rinaldi (2019, 3) esittävät, että instituutiot ovat pohjimmiltaan luonteiltaan väkivaltaisia ja ne tuottavat välttämättä väkivaltaa, mutta tämä ei tee instituutionaalista

väkivallasta missään tapauksessa hyväksyttävää. Institutionaalinen väkivalta olisi heidän mukaansa helposti ohitettavissa historiallisena ilmiönä tai henkilökunnan raskaan työn sivuoireena, mutta todellisuudessa institutionaalista väkivaltaa ovat kaikki väkivaltaiset instituutioissa tehdyt teot riippumatta niiden tarkoituksesta tai kontekstista. Institutionaalista väkivaltaa ovat siis ne väkivallan teot, jotka instituutiot mahdollistavat, joita ne tukevat, jotka ne tekevät lailliseksi (kuten rajoitustoimenpiteet) ja jotka eivät johda interventioihin väkivallan teon kontekstin takia (Cadwallader ym., 2018, 260).

Institutionaalinen väkivalta voi aiheuttaa vakavan, mutta näkymättömän taakan ihmisille. Institutionalisoituneet yksilöt palatessaan laitoksista “normaaliin” yhteiskuntaan saattavat kärsiä ahdistuneisuudesta, traumaperäisestä stressistä, masennuksesta, kroonisesta kivusta tai addiktiosta institutionaalisen väkivallan seurauksena. (Rossiter & Rinaldi, 2019, 2.)

2.3 Vammaisiin kohdistuva väkivalta

Vammaisilla on korkeampi riski joutua väkivallan uhreiksi kuin muilla ihmisillä samoissa yhteisöissä (Cadwallader ym. 2018, 259). Kohonnut riski aiheutuu monista sosiaalisista aspekteista, kuten esteellisyydestä, avustamisen tarpeesta sekä yhteiskunnasta eristämisestä. Historian saatossa vammaisia ei olla pidetty luotettavina todistajina, joten vammaisten väkivaltatodistukset usein sivuutetaan (Powers & Oswald, 2004, 2.) Pääasiallisesti vammaisten ihmisten kokema väkivalta on samankaltaista muiden kohtaamaan väkivaltaan verrattuna, mutta erityispiirteitä vammaisten kokemaan väkivaltaan tuo mahdollinen riippuvuussuhde avustavista ihmisistä. Erityisesti vammaisiin kohdistuvan väkivallan muotoja ovat mm. apuvälineen vahingoittaminen, tarvittavan hoivan tai avun evääminen sekä vamman pilkkaaminen. Avustamiseen liittyvä fyysinen kontakti lisää väkivallan ja hyväksikäytön riskiä (Valtioneuvoston kanslia, 2022, 9–10.)

Instituutioissa vammaisiin kohdistuva väkivalta voi saada useita eri muotoja, joista tyypillisiä ovat esimerkiksi fyysinen ja seksuaalinen väkivalta, taloudellinen väkivalta sekä varkaudet, laiminlyönti ja emotionaalinen väkivalta. Tämä väkivalta tapahtuu usein suljettujen ovien takana eikä vammaisilla ole juuri mahdollisuuksia raportoida siitä (Cadwallader ym. 2018, 260.) Myös itsemääräämisoikeuden toteutumattomuus on institutionaalista väkivaltaa; vammaisilla ei asumisyksikössä välttämättä ole mahdollisuutta

edes päättää, mitä he syövät, mitä musiikkia he kuuntelevat tai ketä he päästävät omaan tilaansa (Vehmas & Mietola, 2022, 189). Tämä rikkoo YK:n yleissopimusta vammaisten oikeuksista.

Vammaisilla naisilla on korkeampi riski joutua väkivallan kohteeksi kuin miehillä (Valtioneuvoston kanslia, 2022, 15). Artikkelissaan *“Intimate and Caregiver Violence Against Women with Disabilities”* Erwin (2000, 6–7) listaa vammaisten naisten hoivasuhteessa kohtaaman väkivallan eri muotoja, joista nostan seuraavaksi esimerkit. Esimerkkien väkivallan muodot voivat kohdistua mihin tahansa sukupuoleen, mutta artikkelissa käsitellään erityisesti vammaisiin naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Muotojen suomennos on omani.

- Eristävä väkivalta: yhteydenottamisen sosiaalityöntekijään tai muuhun tukevaan tahoon vaikeuttaminen
- Emotionaalinen väkivalta: toiveista ja tarpeista kieltäytyminen, mykkäkoulu
- Vähättelevä ja syyttävä väkivalta: kivun vähättely, itsemääräämisoikeuden rajoittaminen
- Hoivaajan etuoikeuteen pohjautuva väkivalta: rinnastaminen lapseen, oikeuden yksityisyyteen rajoittaminen
- Taloudellinen väkivalta: (vakuutus)petokseen yllyttäminen, hoivattavan varojen käyttö ilman lupaa
- Fyysinen väkivalta: lääkärikäyntien epääminen, hoidon laiminlyönti
- Seksuaalinen väkivalta: intiimialueiden kovakourainen pesu, pakottaminen.

Vammaisiin kohdistuva väkivalta juurtuu vahvasti disablismiin ja ableismiin. Disablismi on sellaisten tiedostettujen tai tiedostamattomien odotusten ja toimintojen joukko, joilla toiseutetaan ja saatetaan eriarvoiseen asemaan ihmisiä heidän todellisen tai oletetun vammaisuutensa perusteella (Campbell, 2009, 4). Ableismi taasen on ajatus siitä, miten normin mukainen toimintakyky on ainoa tapa elää ja toimia yhteiskunnassa ja jossa vammaisuus nähdään alempiarvoisena. Ableismi synnyttää esimerkiksi vihaa, sääliä ja halveksintaa, jotka näkyvät sekä yksilö- että yhteiskunnan tasolla ajatuksina, toimintoina, instituutioina ja politiikkoina (Thornycroft & Asquith, 2021, 149; Campbell, 2009, 5.) Thornycroft ja Asquith (2021, 147) esittävät artikkelissaan, että vammattomien ihmisten on vaikea hyväksyä oma mahdollisuutensa vammautua yhtäkkisesti ja tämä haavoittuvaisuus

johtaa heidät vahvistamaan eroa vammaisten ja itsensä välillä esimerkiksi väkivallalla, välinpitämättömyydellä ja välttelemällä.

Ableismiin pohjautuvaksi väkivallaksi voidaan tulkita esimerkiksi vammaisten näkeminen vain vammansa edustajana. Erityisesti vaikeasti vammaiset henkilöt nähdään usein pelkästään vammojen kautta, jolloin heidän yksilöllisyytensä jää vammaisuuden alle, ja se helposti ohitetaan (Vehmas & Mietola, 2022, 22).

3 Aineisto ja menetelmä

3.1 Kommentit aineistona

Aineistona tutkielmassani on julkaistut kommentit kahden Ylen julkaiseman artikkelin yhteydestä. Artikkelit ovat vuosilta 2021 ja 2022. Ensimmäinen artikkeli käsittelee kehitysvammaisten kohtelun ongelmia Suomessa sijoittuen yksityisen palveluntuottajan asumisyksikköön. Toinen artikkeleista on kirjoitettu vuotta myöhemmin seuranta-artikkelina ensimmäiselle, ja siinä suuressa osassa on esimerkkitapaus päiväkirjamerkintöjen ja haastattelun muodossa. Artikkelit perustuvat tutkivan journalismin ohjelman MOT:n tekemiin selvityksiin.

Ensimmäisenä julkaistua artikkelia varten MOT on haastatellut yhdeksää henkilöä, joista osa on yksikössä työskennellyttä henkilökuntaa ja osa asukkaiden omaisia. Esimerkkeiksi kehitysvammaisten kohtelun ongelmista artikkeli nostaa mm. asukkaan sitomisen ilmastointiteipillä ja kuormaliinoilla, asukkaan lyömisen ja riepottelun, omatekoiset pakkopaidat, rajoitustoimenpiteiden riittämättömän kirjaamisen sekä pitkäaikaisten asukkaiden huoneiden vuokraamisen eteenpäin heidän ollessaan viikonloppulomilla. Artikkelissa käsitellään myös henkilökunnalle annettua kieltoa soittaa hätänumeroon, yksikön tapaa haalia vaikeimmin hoidettavia asiakkaita, ennalta sovittujen tarkastuskäyntien kulkua sekä luottamuksellistenkin keskustelujen päätymistä työnjohdon korviin.

Seuranta-artikkelin keskiössä on yhden asumisyksikön asukkaan tarina. Asukkaan mainitaan olevan henkisesti kaksivuotiaan tasolla ja syvästi kehitysvammainen parikymppinen mies. Seuranta-artikkeliin käytetty materiaali on pääasiallisesti ajalta asumisyksikön saaman negatiivisen julkisuuden jälkeen. Näiden materiaalien perusteella väkivaltainen arki yksikössä on jatkunut. Artikkelissa mainitaan laittomia rajoitustoimia, niiden riittämätöntä

kirjaamista, mustelmia ja muita ruhjeita, jotka ovat tulleet “hämärissä” olosuhteissa sekä henkilökuntapula.

Kommentteja artikkeleissa on yhteensä 425, joista ensimmäisen artikkelin alla 274 ja toisen 151. Kaikki kommentit on julkaistu kahden vuorokauden kuluessa artikkelin alkuperäisestä julkaisuajasta. Ylen keskusteluohjeen mukaisesti kommentoijat saavat esiintyä joko omalla nimellään tai nimimerkillä, joka on tunnistettava nimenomaan nimimerkiksi (Yle, 2019). Aineistossa kaikki kommentit on julkaistu nimimerkeillä, joista ei voida päätellä kommentin kirjoittajan henkilöllisyyttä. Kommentit ovat julkisia ja kaikkien löydettävissä verkosta.

Keskusteluohjeessa kehoitetaan kommentoijia myös kommentoimaan hyvin perustellen ja aiheessa pysyen kunnioittaen muiden keskustelijoiden näkemyksiä. Yle ei hyväksy kommentteissa vihapuhetta eikä toisten yksityisyyttä tai kunniaa loukkaavaa sisältöä. Keskustelut ovat joko esi- tai jälkimoderoituja, mutta yksittäisen keskustelun kohdalla ei ole mahdollista tietää, kumpaa moderointi tapaa on käytetty. Moderoinnin seurauksena voidaan myös poistaa liian pitkiä tai linkkejä sisältäviä kommentteja. (Yle, 2019.) On selvää, että moderointi vaikuttaa anonyymin keskustelun sisältöön ainakin jollakin tavalla. Kommenteissa on kuitenkin luettavissa eri näkökulmia aiheeseen helposti saatavassa muodossa. Kommentit lisäävät artikkelin näkökulmaan uusia tasoja mm. esimerkkien ja samaistumisen keinoin. Lukijan kuva artikkelin aiheesta voi muuttua merkittävästi kommenttien lisäämän informaation ja näkökulmien avulla.

3.2 Diskurssianalyysi menetelmällisenä valintana

Aineiston analyysimenetelmänä käytän diskurssianalyysia. Käytän tutkielmassani diskurssin määritelmää, jonka mukaan diskurssit ovat sosiaalisesti järjestäytyneitä ja muotoutuneita puhe- ja ajattelutapoja, jotka tietyssä kontekstissa ilmaisevat ymmärrystä ja heijastavat merkityksenantoja ympäröivästä sosiaalisesta maailmasta. (Pietikäinen & Mäntynen, 2009). Diskurssianalyysi tutkii kieltä sosiaalisen todellisuuden rakentajana, järjestäjänä ja muokkaajana. Kieltä käyttäessämme merkityksellistämme asiat, joista puhumme tai kirjoitamme (Jokinen ym., 2016.) Kaikki, mitä ihmiset kirjoittavat, on suhteessa aiemmin sanottuun ja vallalla oleviin diskursseihin, jolloin tästä vallalla olevasta diskurssista poikkeavat puheenvuorot on jollakin tavalla perusteltava. Keskustelukulttuuri,

sosiaaliset normit sekä vallassa olevat diskurssit myös rajaavat paljon sitä, mitä voidaan sanoa (Johnstone, 2018, 698h.)

Sosiaalisen maailman ja kielenkäytön suhde on kaksisuuntainen, sillä siinä missä kielenkäyttö rakentaa maailmaamme ja vaikuttaa tulkintoihimme sosiaalisesta todellisuudesta, sosiaalinen todellisuus myös vaikuttaa siihen, millaista kieltä käytämme eri konteksteissa. Kielenkäyttö voidaan tulkita yhteiskunnalliseksi toiminnaksi, sillä käyttämäämme kieleen vaikuttavat aina yhteiskunnassa vallalla olevat säännöt ja normit (Pietikäinen & Mäntynen, 2009.) Toisin sanoen diskurssien suhde ihmiseen on kaksisuuntainen; käyttämämme kieli sekä antamamme merkitykset sekä reflektovat sisäistä maailmaamme että luovat sitä ja suhdettamme maailmaan (Johnstone, 2018, 6p). Ylen tarkoitus on keskusteluominaisuudella tukea demokratiaa, joten nimenomaan diskurssien tutkiminen Ylen alustalta on perusteltua alustan moniäänisyyteen tähtäävän tehtävän takia (Yle, 2019). Diskurssianalyysin mielenkiinnon kohteena on se, millaiset merkitykset ovat vallalla ja mitkä puuttuvat tai ovat marginaalissa yhteiskunnallisessa keskustelussa (Pietikäinen & Mäntynen, 2009). Kahden artikkelin kommentteissa eivät toki näy kaikki yhteiskunnallisessa keskustelussa olemassa olevat diskurssit, mutta ilmaisena medianana Yle on yksi saavutettavimmista alustoista yhteiskunnalliselle keskustelulle.

3.3 Eettiset ulottuvuudet

Tutkielmani aihe on hyvin eettisesti latautunut. Eettisesti voidaan pitää ongelmallisena sitä, ettei tutkimusta aiheesta ole juurikaan saatavilla. Väkivalta on aina eettinen kysymys ja siihen liittyy monia moraalisia näkökulmia. Myös on huomioitava se, että kehitysvammaisista tietoa tuottaessa otetaan aina eettinen ja poliittinen väärinymmärtämisen riski, koska väärinymmärryksenkin perustuva tieto voi vaikuttaa siihen, miten kehitysvammaisia yhteiskunnassa kohdellaan (Vehmas & Mietola, 2022, 45). Aineistossa on paljon kommenttien oletetun yleisön moraaliin vetoavia argumentteja. Myös tunteelliset, tunteisiin vetoavat ja henkilökohtaisiin tarinoihin pohjautuvat kommentit aineistossa ovat tyyppillisiä. Tällaisia kommentteja on aina analysoitava sensitiivisesti ja ymmärtävästi.

Aineiston puolesta tutkielmaan ei muutoin liity merkittäviä eettisiä ristiriitoja. Aineisto on pääosin anonyymia ja julkisesti saatavilla verkossa eikä huomio analyysissa ole yksittäisessä tai yksittäisissä kommentteissa vaan keskustelussa ilmenevissä ja vallitsevissa diskursseissa.

Morrow ym. (2015, 537) listaavat internetaineiston käyttöön liittyvät eettiset näkökulmat, joiden toteutuessa tutkimus on todennäköisesti merkitsevällä tavalla eettistä. Näitä näkökulmia ovat aineiston “tekijöiden” odotukset liittyen yksityisyyteen, aineiston “tekemisen” vaiheessa oletus käyttötarkoituksesta (onko aineisto tekijänoikeuden alaista) sekä aiheen sensitiivisyys. Tutkielmani kohdalla nämä ehdot täyttyvät nimimerkkien anonymiteetin ja tarpeen tullen anonymisoinnin, kommenttien julkisuuden ja luonteen sekä aiheen takia. Aihe on itsessään toki sensitiivinen, mutta kuten aiemmin tässä luvussa mainitsin; tutkielmassani tarkastelen diskursseja liittyen vammaisiin kohdistuvaan institutionaaliseen väkivaltaan, en väkivaltaa itsessään.

Toki on huomioitava, ettei kaikilla ole samanlaisia mahdollisuuksia osallistua keskusteluun ja olla näin ollen luomassa vallitsevia diskursseja (Johnstone, 2018, 897a). Artikkelien kohdalla on myös syytä pohtia, ovatko ne ja kommentit yhdessä politisoineet ihmisten henkilökohtaista elämää ilman suostumusta samalla, kun nämä ihmiset eivät itse kykene osallistumaan heistä käytävään keskusteluun (Morrow ym., 2015, 529). Tutkielmani osalta on siis muistettava, että sorrosta ja monista yhteiskunnallisista esteistä kärsivät (vaikeasti) vammaiset ihmiset eivät pysty vammattomien tavoin osallistumaan keskusteluun eli heillä ei ole diskurssien luomisessa merkittävää valtaa. Tällöin heidän äänensä voi jäädä kuulumattomiin.

Diskurssianalyysissa huomioitavaa on, etteivät diskurssit “nouse” tai “ilmene” aineistona käytetyistä materiaaleista vaan analysoija nostaa löytämiään ja valitsemiaan diskursseja esille aineistosta. Tämän takia diskurssianalyysin tekijänä pidän tärkeänä oman position tarkastelua. Kuten Saresma (2010, 71) huomauttaa: asianosaavana tutkijana on myös määrittelevä suhteensa ja asemansa tietyissä keskusteluissa. Vammaisaktivistina tutkin vammaisten kohtaamaa väkivaltaa “sisältäpäin” eli voin puhua vammaisista monikon ensimmäisessä persoonassa, mutta vaikeasti vammaisten kohtaamaan väkivaltaan nähden olen ulkopuolinen tarkkailija. Vältän silti toiseuttavaa kieltä, joissa vaikeasti vammaiset ovat “ne, jossain ulkopuolella”, koska vammaisuus ja vammaiset ovat kuitenkin läsnä yhteiskunnassa. Vammaisliikkeen mottoina toimiikin lause: “ei mitään meistä ilman meitä” (ks. esim. Suomen Yk-liitto, 2016, 8). Vammaisaktivistina olen “rivikansalaista” tietoisempi esimerkiksi ableistisista valtarakenteista sekä vammaisuuden terminologiasta, mikä vaikuttaa siihen, miten tulkitseen kommentteja aineistossa.

Ainoastaan omalla kokemuksella perusteleminen tai oman asiantuntijuuden oikeuttaminen vähemmistöön kuulumisella tai jonkin asian kokemisella on pohjimmiltaan vaarallista; jos kokemuksesta tulee kiistämätön tosiasia tai "oikeaoppinen" kokemus, se jättää muunlaiset kokemukset helposti varjoon ja hiljentää niitä (Saresma, 2010, 59). Tutkielmassa analyysi ei kuitenkaan pohjautu omaan kokemukseeni, mutta se vaikuttaa analyysin lähtöasetelmaan sekä positiiooni tutkimuksessa.

4 Analyysi

Analyysia aloittaessa tutustuin aineistoon tarkasti. Etsin aineistosta toistuvia puhumisen tapoja ja merkityksellistämistä liittyen väkivaltaan erityisesti instituutioiden sekä yhteiskunnan tasolla. Tarkastelin aloittaessani analyysia myös voimasuhteita; mitkä kommentteista olivat eniten tykättyjä, minkälaisiin kommentteihin vastattiin paljon ja mitkä kommentit herättivät eniten reaktioita kaiken kaikkiaan. Yleiskuvasta ensimmäinen huomioni oli se, kuinka moraalisesti latautunut keskustelu oli. Ennakko-oletukseni aineistosta oli se, että väkivaltaa ei kutsuta todennäköisesti väkivallaksi vaan siitä käytetään erilaisia kiertoilmauksia. Toiseksi uskoin kommenttien noudattavan tyypillistä kaavaa, jossa vammaisten nähdään olevan ainoastaan homogeeninen ryhmä. Näistä ensimmäinen oletus kävi toteen, mutta toinen ei yhtä selväpiirteisesti.

Tutkielmani analyysi etenee väkivallan tunnistamisesta ja nimeämisestä sen institutionaalisiin piirteisiin. Ensimmäisenä esittelen kolme väkivallan tunnistamisen ja nimeämisen diskurssia, jotka ovat *väkivalta kidutuksena, oikeutettu väkivalta ja rajoitustoimenpiteet* sekä *vammaiset objekteina ja ohitettuina*. Näistä viimeinen sisältää myös väkivaltaan yhdistettyjä institutionaalisia piirteitä ja toimii läpileikkaavana diskurssina. Tämän jälkeen esittelen seuraavat diskurssit, jotka käsittelevät yhteiskunnallisempaa otetta väkivaltaan. Näitä diskursseja ovat *yhteiskunnan silmät suljettuna* sekä *yksityistäminen institutionaalisenä väkivaltana*. Viimeiseksi pohdin diskurssien yhteyttä, voimasuhteita sekä esiintyvyyttä.

4.1 Väki­valta kidutuksena

Kommenteista oli selvästi löydettävissä diskurssi, jossa vammaisiin kohdistuvaa väkivaltaa pidettiin kidutukseen verrattavissa olevana. Vaikka kommenteissa ei olisi mainittuna kidutusta, ne ovat sävyllään vammaisiin kohdistuvan väkivallan tuomitsevia ja tunnistavia.

Kommenteissa nimetään väkivalta usein pahoinpitelyksi tai väkivallaksi, joissain tapauksissa myös vallan väärinkäytöksi. Vammaisten kokemaa kohtelu nimetään epäinhimilliseksi ja vammaisia kuvataan puolustuskyvyttöminä ja heikkoina. Nämä kommentit korostuivat etenkin vuonna 2021 julkaistun artikkelin alle kirjoitetuissa kommenteissa. Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että vuonna 2021 julkaistu artikkeli käsittelee esimerkkeinä lapsia, jolloin valta-asetelma on vielä enemmän henkilökunnan ja muiden aikuisten puolella.

“Jos iso mies heittelee lasta lattialle ja pahoinpitelee, silloin kutsutaan poliisi paikalle. Voi kyllä mennä työntekijät itseensä jos ei ole rohkeutta puuttua toisen työntekijän väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Tämä henkilö tulee selvittää ja saattaa myös tuomiolle pahoinpitelystä.”

Kuten yllä olevassa lainauksessa käy ilmi, usein diskurssiin liittyy vahvasti myös väkivallan tuomittavuus ja sen kuvaaminen rikollisena toimintana. Vammaisia satuttavat henkilöt, heidän esimiehensä sekä yrityskokonaisuudessaan vaaditaan tuomiolle ja heidän vastuutaan korostetaan.

Yksi usein kommenteissa ilmenevä tapa nimetä väkivalta kidutukseksi oli verrata artikkelissa esimerkkinä olevaa asumisyksikköä keskitysleiriin, kuten seuraavassa katkelmassa;

“Liian moni hoivayksikkö on kuin keskitysleiri kauniissa paketissa, jotka rahastaa härskisti hädänalaisilta, sillä vaihtoehtoja ei ole.”

Keskitysleirimäistä kommenttien mukaan väkivallasta ja vammaisten kohtelusta tekee sen julmuus sekä henkilökunnan osallistuminen väkivaltaan esimiehen kehotuksesta. Vammaisia kuvaillaan käytettävän ilmaisena työvoimana ilman palkkaa tai suostumusta työhön, heidän kuvaillaan olevan jatkuvan valvonnan alla, heidän ei anneta kommenttien mukaan tehdä itsenäisiä päätöksiä ja osa heistä ei saa riittävästi (ravitsevaa) ruokaa. Asumisyksiköissä (em. kommentin mukaan hoivayksiköissä) työskenteleville ihmisille vaaditaan rangaistuksia, kuten keskitysleirien vähäpätöisimmillekin työntekijöille rangaistuksia annettiin. Ero keskitysleirien ja asumisyksiköiden välillä nähdään siinä, että

keskitysleireillä tapahtuva kidutus on yleisen mielipiteen mukaisesti tuomittavaa ja julmaa, mutta vammaisten kidutusta saatetaan yleisen mielipiteen puitteissa jopa puolustaa. Keskitysleireihin vertaamista pidetään kuitenkin syystä yleisesti mauttomana, sillä keskitysleireillä kuoli miljoonia ihmisiä ja olot olivat paljon väkivaltaisemmat kuin suomalaisissa asumisyksiköissä 2000-luvulla.

4.2 Oikeutettu väkivalta ja rajoitustoimenpiteet

Osittain vastakkaisena diskurssina “väkivalta kidutuksena” -diskurssille on väkivallan nimeämisen ja selittämisen tapa, jossa artikkeleissa kuvatut esimerkit kuvataan oikeutettuina, pakon edessä tehtyinä hoitotoimenpiteinä eli rajoitustoimenpiteinä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2023) Vammaispalvelujen käsikirjan mukaan rajoitustoimenpiteitä tulee käyttää viimeisenä keinona, kun kaikki muut, lievemmat keinot tilanteen hallitsemiseksi on käytetty. Lisäksi rajoitustoimenpiteiden käyttämisen hyväksytyksi tulemiseen tarvitaan kahden muun ehdon täyttyminen; henkilö ei kykene tekemään omaa hoitoaan koskevia päätöksiä eikä ymmärrä tekojensa seurauksia sekä rajoitustoimenpiteiden tarkoitus on ehkäistä terveydellinen tai merkittävä materiaallinen vahinko. Laissa määritellyjä rajoitustoimenpiteitä ovat esimerkiksi kiinnipitäminen, valvottu liikkuminen, rajoittavien välineiden tai asusteiden käyttö, poistumisen esto ja henkilöntarkastus. Näitä toimenpiteitä voidaan käyttää järjestettäessä kehitysvammaisille julkista tai yksityistä tehostettua palveluasumista tai muuta laitospalvelua. Kaikkia rajoitustoimia ei tarvitse kirjata, mutta pitkäaikaisessa tai säännöllisessä käytössä rajoitustoimenpiteet tulee kirjata ja osasta on myös muutoksenhakuoikeus. Vain laissa määritellyjä rajoitustoimenpiteitä saa käyttää (THL 2023, STM). Tämä tarkoittaa siis sitä, että on laillista fyysisesti tai mekaanisesti rajoittaa, lääkittää tai eristää asumisyksiköissä asuvia vammaisia, vaikka muissa konteksteissa tai muita ihmisryhmiä kohtaan samat toimenpiteet näyttäytyisivät todennäköisesti väkivaltana ja ihmisoikeuksien rikkomisena (Cadwallader ym., 2018, 260).

Vaikeasti vammaiset asukkaat nähdään arvaamattomina ja aggressiivisina, joskus jopa taakkana yhteiskunnalle, ja joita sankarihoitajien on vain rajoitettava. Jos toiminta tunnustetaan kommentoimalla väkivallaksi, se usein nimetään ylilyönniksi,

itsepuolustukseksi tai ymmärrettäväksi ja luonnolliseksi osaksi uupuneen henkilökunnan työtä.

“Karmivaa luettavaa, mutta mitä pitäisi tehdä ihmiselle, joka on täysin arvaamaton ja vahingoittaa itseään ja muita. Kai hänet on jotenkin saatava taltutettua - hyväksyttävän ja tuomittavan toiminnan raja lienee pakostakin hyvin häilyvä. Entä mitä tehdä henkilölle, jota mikään laitos ei huoli.”

Tämä diskurssi korostuu etenkin jälkimmäisenä julkaistun artikkelin kommentteissa. Huomattavaa tässä yhteydessä on, että jälkimmäisen artikkelin esimerkki koskee aikuista kehitysvammaista, eikä lasta, joihin kohdistuva väkivalta nähdään yleisesti huomattavasti tuomittavampana.

Rajoitustoimenpiteillä väkivallan oikeuttaminen on kokonaisuutena monimutkainen kysymys. Rajoitustoimenpiteet kaikkien kolmen ehdon täytyessä ja oikein toteutettuna, mm. kirjauksien osalta, ovat helposti hyväksyttävissä. Mikäli jokin toiminta aiheuttaa uhan toisen terveydelle ja turvallisuudelle, on toiminta yksinkertaistettuna lopetettava tai katkaistava. Kuitenkaan ei sovi unohtaa, että asumisyksikössä asuvat vammaiset ovat joissakin tapauksissa täysin henkilökunnan armoilla (Vehmas & Mietola, 2022, 188). Mikäli kirjauksia ei tehdä eikä vammainen ole itse kykeneväinen kommunikoimaan, jäävät väkivaltaisinkin teot näkymättömiin eikä ongelmaan pystytä välttämättä puuttumaan (ks. esim. Valtioneuvoston kanslia, 2022, 18–21). Artikkelissakin mainitut mustelmat, joille ei löytynyt selitystä, voivat aiheuttaa läheisille huolta ja pelkoa väkivallasta. Väkivaltaa normalisoiva ja sen oikeuttava puhe on paljon tilaa keskustelussa saadessaan vaarallinen näkökulma vammaisten kohtaamaan väkivaltaan.

4.3 Vammaiset objekteina ja ohitettuina

Aineistossa vammaisia verrataan lapsiin, vanhuksiin, vankeihin, rikollisiin, psykiatristen sairaaloiden potilaisiin, lihakimpaleisiin, paketteihin, raha-automaatteihin ja lukuisiin muihin objekteihin. Vammaisuus voi olla monelle kommentoijalle vaikea ja kaukainen aihe, joten asian vertaaminen itselle tutumpaan asiaan, kuten vanhusten tai lapsien kohteluun, auttaa samaistumaan ja ymmärtämään ilmiötä. Kyseinen diskurssi kuitenkin sivuuttaa kehitysvammaiset keskustelun keskiöstä ja keskittää huomion johonkin muuhun seikkaan kuin kehitysvammaisiin institutionaalisen väkivallan uhreina.

Vammaiset niputetaan keskustelussa usein vanhusten kanssa. Vanheneminen tuo mukanaan usein vammautumisen, minkä lisäksi hyvinvointivaltion palvelut vammaisille ja vanhuksille muistuttavat pitkälti toisiaan. Suurin osa niistä kommentteista, jotka rinnastavat vammaisten kokeman väkivallan jonkun toisen ihmisryhmän kokemaan väkivaltaan, käsitteleekin erityisesti muistisairaita vanhuksia, joiden elämää kuvaillaan samoin kuin vammaisten elämää asumisyksiköissä epäinhimilliseksi esimerkkeinä likaisissa vaipoissa makaaminen, instituution asettamissa rajoissa eläminen ilman mahdollisuutta itsenäisiin valintoihin sekä vankilankaltaiset olosuhteet.

Toinen ikäryhmä, joka kommentoissa korostuu, on lapset. Vammaisia verrataan lapsiin usein kuvaillessa (kehitys)vamman laatua ja syvyyttä. Lapsivertaus on itsessään ongelmallinen jo siinä vaiheessa, kun sillä määritellään vamman laatua ja sen mukana myös tarjolla olevaa palvelua; palvelujärjestelmässä ei olla huomioitu ikää eli kaikkia aikuisia kehitysvammaisia kohdellaan samoin. Kehitysvammaiset kokevat infantilisoitua eli heitä kohdellaan aikuisinakin kuin lapsia ja kielletään asioita, jotka ovat muille aikuisille itsestään selviä. Kun kehitysvammaisilta aikuisilta kielletään esimerkiksi seksuaalisuus tai ihmissuhteet tai heidät puetaan ja heidän huoneensa sisustetaan lapsellisiksi, toiminta on usein epäinhimillistävä. (Vehmas & Mietola, 2022, 123–125.) Vaikka lapsiin vertaaminen auttaakin ihmisiä tuomitsemaan vammaisiin kohdistuvan väkivallan, ei sen voida ajatella olevan hyvä ratkaisu. Seuraavassa lainauksessa puhutaan 20-vuotiaasta vammaisesta.

“Miksi poika ei ole kotona asumassa turvallisessa ympäristössä välittävien omaistensa kanssa? En itse laittaisi omaa kaksivuotiaistani asumaan vieraiden kanssa.”

Lapseen vertaaminen liittyy myös aineistossa tiheästi esiintyvään perhediskurssiin, jossa vastuu lapsen hoivasta ja huolenpidosta on pääasiallisesti perheellä ja pääasiallisen asuinpaikan tulisi olla vammaisen henkilön lapsuudenkoti. Tämä liittyy laajempaan diskurssiin, jonka mukaan “ongelmat” tulee hoitaa mahdollisimman lähellä “ongelman” alkulähdettä. Tässä tapauksessa ajatellaan, että vammaisuus pitäisi “hoitaa” vammaisen lähimmässä piirissä eli perheessä. Jos perhe ei kykene huolehtimaan vammaisesta, vastuu siirtyy perhettä lähimmälle piirille eli perheen läheisimpiin ihmisiin. Vasta tämän jälkeen tulee paikallinen yhteisö ja yhteiskunta.

Vammaisen asumisyksikössä kokema väkivalta ohitetaan siirtämällä huomio vammaisen vanhempiin, jotka eivät enää “halua” hoitaa omaa lastaan. Kommenteissa pohditaan paljon perheiden tukemista kotiloissa asumisyksiköiden sijaan, mutta ongelmaksi muodostuu kustannustehokkuus. Ympäri vuorokautinen apu maksaa, mikä huolestuttaa monia kommentoijia. Useat kommentoijat ovat myös huolissaan vanhempien jaksamisesta ja pohtivat sitä, kuinka pitkään vanhempien tulee huolehtia aikuisesta lapsestaan. Tässä perhediskurssiksi kutsumaani tapaa vastuuttaa vanhempia aikuisen lapsensa hoivasta ja vammaisen lapsen oikeutta perheen hoivaan kyseenalaistetaan vanhempien oikeudella omaan aikaan, harrastuksiin ja uraan.

Yksi tapa siirtää huomiota tai tehdä asiasta helpommin keskusteltavan, on objektivointi. Aineistossa vammaisia objektivoidaan mm. kuvailemalla heitä kuluerinä yrityksille ja yhteiskunnalle. Yleistä on myös vammaisten kuvaileminen kulutustavarana, jota siirrellään manuaalisesti ja sidotaan samoin kuin paketteja kuljettaessa. Vammaiset eivät “asu” asumisyksiköissä, vaan heitä “säilytetään” siellä kuin varastoissa. Ristiriitaista kyllä, suurin osa objektivovasta kielestä liittyy nimenomaan asumisyksiköissä tapahtuvan epäinhimillisen ja objektivovan kohtelun, kuten kuormaliinon ja ilmastointiteipin käyttöön kehitysvammaisten sitomisessa, tuomitsemiseen, mutta vastatessaan objektivoihin kommentteihin, ne nostavat objektivovaa puhetta ja normalisoivat sitä, vaikka eivät hyväksykään sitä.

“Onko kukaan koskaan pohtinut näitä asioita pojan kohdalla? Vai onko hänet työnnetty vaan jonnekin, kuka nyt on suostunut ottamaan vastaan? Onko kukaan yksikössä ottanut selvää pojan vamman aiheuttamista tarpeista? Vai onko hän vaan paketti, josta saa hyvät rahat?”

Olennaista on myös se, että monissa kommenteissa sisältö ohjaa lukijan pois vammaisiin kohdistuvasta väkivallasta kohti henkilökuntaa ja muita asumisyksikön asukkaita väkivallan uhreina, jolloin vammaiset ovat uhriaseman sijaan aktiivisia, ja usein myös aggressiivisia tekijöitä. Näissä kommenteissa vaihtelee se, ovatko vammaiset tietoisia tekemästään väkivallasta vai toimivatko he väkivaltaisesti tiedostamattaan.

Aggressiiviset kehitysvammaiset nähdään turvallisuusuhkana. Jatkuva väkivallan pelossa eläminen ja väkivallan todistaminen onkin väkivaltaa ja aineiston perusteella tämä nimetäänkin väkivallaksi tai ainakin epätoivotuksi tilanteeksi monin paikoin.

Väkivaltatilanteiden lisääntyminen aiheuttaa psykiatrisia ongelmia myös hoitajille (Laaksonen, 2009, 125). Huomioitavaa kuitenkin on, että tässä tilanteessa vammainen väkivaltaisesti käyttäytyvä ei nauti ymmärrystä tai empatiaa eikä hänen väkivaltaista käytöstään perustella mitenkään. Väkivaltaa tekevä nähdään ymmärtämättömänä, mutta pahana.

“Työntekijällä on ymmärrys lyöjän heikosta käsityskyvystä, mutta heillä on suojattavanaan myös iso liuta muita vammaisia, joiden äidit eivät ymmärrä, miksi paikassa suvaitaan sellaista henkilöä, joka pieksee hymy huulilla heidän rakkaitaan verille.”

Institutionaalinen näkökulma vammaistenkin tekemään väkivaltaan löytyy. Vammaisten väkivallan tekijöiden ymmärretään kokevan asumisyksikön aistiärsykkeet ja hälinän kuormittavana, mutta näitä tekijöitä ei itsessään nähdä yleensä väkivaltana vaan (huonona) syynä tehdä väkivaltaa. Kommenteissa kuvaillaan, kuinka asukas ei välttämättä, lapsenkaltaisesti, osaa ilman väkivaltaa kuvata tai sanoittaa omaa turhautumistaan, pelkoaan ja ahdistustaan, jolloin tunne purkautuu aggressiivina muita asukkaita, henkilökuntaa ja itseä kohtaan. Väkivaltaiset teot usein johtavat rajoitustoimenpiteisiin vammaisen ja muiden ympärillä olevien ihmisten suojelemiseksi, mikä saattaa aiheuttaa vielä lisää kuormitusta. Kuormitusta voi tuottaa myös väkivallan todistaminen ja jatkuva väkivallan uhka, ja tämä kuormitus voi purkautua väkivaltaisena käytöksenä, jolloin päädytään kehämäiseen kaavaan, jossa jokaisella on riski joutua väkivallan kohteeksi.

4.4 Yhteiskunnan silmät suljettuna

Yksi keskeisistä teemoista sekä artikkeleissa että niiden kommenteissa oli valvonta ja vastuu. Kommentit ottivat kantaa erityisesti omavalvonnan ja etukäteen ilmoitettavien tarkastuskäyntien ongelmallisuuteen sekä väkivallan näkymättömyyteen ja siitä vaikenemisen kulttuuriin. Tässä diskurssissa korostuvat väkivallan institutionaaliset aspektit; valvontaviranomaiset, media, asumisyksiköt, politiikka ja yleisesti yhteiskunta nähdään väkivallan mahdollistajana, tukijana ja peittelijänä. Vammaiset nähdään instituutioiden ja yhteiskunnan harjoittaman väkivallan uhreina ja yksilöihin keskittyvät syyllistämiset ja oikeuttamiset häipyvät taka-alalle. Vammaisten lisäksi myös yksiköiden johtoa lukuunottamatta yksiköissä työskentelevät nähdään vammaisten sorron uhreina.

Artikkeleissa käsitellään aluehallintaviraston tekemää valvontaa ja tarkastuskäyntejä. Vaikka artikkelissa ei käsitellä tarkastuskäyntien kulkua eikä yritysten omavalvontaa tarkasti, kommentoijilla on melko yhteneväinen ja hyvin negatiivinen mielikuva toiminnan tarkastamisesta ja valvomisesta.

“Näkee mitä niin sanottu valvonta on. Tarkastajille tarjotaan pullakahvit, rupertellaan ja sitten katsotaan valitut kohteet. Raportti kaikki hyvin. Virkavastuu on mutta sisältöä sillä ei nykypäivänä ole, sanahelinää.”

On kuitenkin huomattava, että jo artikkelit tuovat esiin puutteita esimerkiksi rajoitustoimenpiteiden kirjaamisessa ja kertovat vähättelystä yksikön johtajan puolelta. Koska yleisesti sympatia on väkivallan uhrin puolella, on vaikea kuvitella, että väärinkäytöksistä ja laittomaksi kuvaillusta toiminnasta ei tule yritykselle eikä laittomasti toimineille yksilöille sanktioita. Tämän takia on helppo ymmärtää, miksi kommentoijat ovat päätyneet mielikuvaan sanahelinästä sekä pullakahvittelusta tarkastusten sijaan. Närkästystä kommentoijissa herättää myös tarkastuskäynneistä ilmoittaminen etukäteen.

Merkittävässä osassa kommentteja myös pohditaan vastuuta väkivaltilanteissa, niistä ilmoittamisesta ja väkivallasta rankaisemisesta. Artikkeleiden mukaan työntekijöitä on kehoitettu vaikenemaan tilanteista ja jättämään niitä raportoimatta. Väkivallan kulttuuri on työpaikalla niin vallitsevaa, ettei väkivaltaa enää tunnusteta poikkeavaksi tai raportoinnin arvoiseksi. Väkivallasta raportointiin voi liittyä myös pelkoa oman työpaikan puolesta tai asiakkaiden turvallisuuden puolesta. Myös kysymys siitä, kuuluuko rikosilmoitus tehdä henkilökunnan jäsenestä, aggressiivisesti käyttäytyvästä asiakkaasta vai yksikön johdosta nousee jatkuvasti kommenteissa esille. Rikosilmoitukset nähdään samaan aikaan hätähuutoina viranomaisille ja epäammattimaisen toiminnan peittelynä.

Tähän liittyy vahvasti myös yhteiskunnassa ja kommenteissa yleinen keskustelu, jonka mukaan henkilökunnan tekemää työtä ei arvosteta tarpeeksi verrattaessa arvostusta työn raskauteen ja vaarallisuuteen. Siinä missä henkilökunnan jäsenet, jotka ilmoittavat kollegoidensa tekemistä laittomista rajoitustoimenpiteistä tai ilmoittavat muista yksikkönsä ongelmista, nähdään moraalisesti hyvinä ja vastuuntuntoisina toimijoina, pidetään rikosilmoituksia tehneitä vammaisten asiakkaiden perheenjäseniä moraalisesti huonoina ja rasittavina. Omaisten tekemät rikosilmoitukset nähdään henkilökunnan työtä vaikeuttavina tekijöinä ja yksittäisten henkilökunnan jäsenten syyttelynä.

“En ihmettele yhtään että ei ole työntekijöitä. Siihen päälle jatkuva uhkaus rikosilmoituksista, valitukset aviin yms. Ei ole vammaispalveluissakaan helppoa näiden valittajien kanssa.”

Henkilökuntaan kohdistuu myös voimakasta sympatua kommentoijien puhuessa resurssipulasta. Puuttuvat kirjaukset ja tarpeettoman väkivaltainen käytös nähdään perusteltuna työntekijäpulasta johtuvan kiireen takia. Henkilökunta on kommenttien mukaan myös alikoulutettua eikä ammattitaidon puuttuessa keneltäkään voida vaatia tai edes odottaa osaamista vaikeasti kommunikoivien vammaisten ohjaamiseen. On kuitenkin muistettava, että alikoulutettu henkilöstö lisää myös väkivallan riskiä, kuten hoidon laiminlyöntiä ja väärinymmärryksiä, vammaisille asukkaille. Työntekijöiden vaihtuvuus on suuri ja asiakkaisiin ei voida suhtautua yksilöinä, koska perehdyttämiseen ei jää työssä aikaa. Kiireen ja paikan tapojen osaamattomuuden vuoksi kirjaukset voivat unohtua ja tarpeettoman väkivaltaisinkin pidetyt rajoittamiset voidaan kuitata yksikön toimintakulttuurilla.

Toisaalta ratkaisuna institutionaaliseksi tunnistettuun väkivaltaan esitetään myös institutionaalisia ratkaisuja. Kommenteissa ehdotetaan jo peruskouluun oppia esimerkiksi autististen henkilöiden kanssa kommunikoinnista. Koulutusasteista mainitaan myös toinen aste ja korkea aste. Vammaisuuteen liittyvät asiat, kuten kommunikointi ei-verbaalisten henkilöiden kanssa, koetaan osana yleissivistystä. Kommenteissa luotetaan pitkälti siihen, että yleisen mielipiteen muuttuessa vammaismyönteisemmäksi ja tietämyksen vammaisuudesta lisääntyminen väestötasolla ratkaisisi osan ongelmista. Tämän lisäksi henkilökunnan osaamisen ja jaksamisen tukemiseen kaivataan lisää resursseja.

“Soisin henkilökunnalle paremmat työolot, hyvän johtamisen ja riittävän palkan. Haluaisin nähdä lisää yksiköitä, joissa ymmärretään, että koska asiakas saa palvelunsa ohjaajien kautta, ohjaajien hyvinvointiin ja lisäkoulutuksiin tulee panostaa. Riittävä miehitys ja hyvinvoiva henkilöstö luo mahdollisuudet sille, että asiakkaan yksilölliset tarpeet huomioon ottavaa eettistä työskentelyä voidaan toteuttaa.”

Yllä olevassa lainauksessa korostetaan turvallisen työ- ja asuin ympäristön merkitystä kaikkien hyvinvoinnille. Eettinen työskentely ja asiakkaiden yksilöllisten tarpeiden huomioiminen nähdään tavoitteena, johon pääsemistä tulee tukea ja johon tulee pyrkiä jatkuvasti lisäämällä henkilökunnan hyvinvointia ja osaamista. Nykyistä tilannetta ei voida pitää eettisenä millään tavalla, koska sekä henkilökunta että asukkaat kärsivät. Eettisesti

kestävänä ei voida myöskään pitää tilannetta, jossa väkivaltaa tapahtuu suljettujen ovien takana.

Osalle väärinkäytökset asumisyksiköissä, ja näistä vaikeneminen, näyttävät osana vammaisten sorron pitkää historiaa. Vammaisten sysäämiselle yhteiskunnan hoidettavaksi ja heidän unohtamiseensa laitoksiin on pitkät perinteet. Toisaalta vammaisia on pidetty hulluina, riivattuina, vaarallisina tai idiootteina (Vehmas, 2005). Vammaisuus ei näy yhteiskunnassa tai mediassa tarpeeksi, jolloin vammaisten olemassaolo tai heidän kokemansa väkivalta on helppo unohtaa. Kun vammaisuuteen ei löydy henkilökohtaista samaistumispintaa, tarinat järkyttävästään kohtelusta tai väkivallasta ei välttämättä hätkähdytä. Toisaalta kommentteissa näkyvät myös terveydenhuollon nouseminen otsikoihin koronapandemian takia, jolloin sairaiden asiat ovat olleet yhteiskunnallisia asioita. On kuitenkin huomattava, että materiaalina artikkeleissa on myös tapauksia, jotka ovat tapahtuneet ennen pandemian alkua.

4.5 Yksityistäminen institutionaalisenä väkivaltana

Aineiston yleisin diskurssi institutionaaliseen väkivaltaan liittyen on yksityistäminen, voiton tavoittelu sekä vammaisten pitäminen “raha-automaatteina”. Vammaispalveluiden yksityistäminen nähdään pääsyynä asumisyksiköissä tapahtuvalle väkivallalle. Ajatus pohjautuu kilpailuttamiseen, jossa halvimmalla eniten palveluja tuottava palveluntarjoaja saa sopimuksen.

“Mitäpä muuta voisi odottaakaan ns. hoitokodeilta, joiden toiminta perustuu bisneksen tekoon ja voittojen maksimointiin. Jos ei ihmisillä riitä älli ja mielikuvitus keksiä rahalle järkevämpää käyttöä kuin tehdä sillä lisää rahaa, niin kuinka se voisi riittää siihenkään, että kykenisivät näkemään kanssaihmiset ihmisinä, eikä bisneksentekovälineinä. Mutta Sipilät ja Orpot kannattajineen kumartaa ja kiittää yhteiskuntaamme tästäkin sairastuneen maamme suomasta mahdollisuudesta.”
(Kirjoittaja on korjannut lainauksesta ymmärrettävyyden takia muutamia kirjoitusvirheitä.)

Sosiaali- ja terveystalouden yksityistäminen johtaa kommenttien mukaan “väistämättä” väkivaltaan ja kaltoinkohteluun. Kun palveluntarjoajan on mahdollisimman halvalla tuotettava palvelua, on “väistämätöntä”, että samalla tuotetaan huonosti jaksava henkilökunta ja institutionaalista väkivaltaa.

Tilanteen korjaamiseksi kommentteissa ehdotetaan pääasiallisesti kahta eri asiaa: sanktioita palvelua tarjoavalle yritykselle sekä palvelun järjestämistä julkisesti. Sanktioiden täytyy kommenttien mukaan olla tuntuvia, taloudellisia sanktioita. Julkiset palveluntarjoajat nähdään luotettavampina sekä omien kokemusten että yleisen julkisiin palveluihin luottamisen kautta. Aineiston perusteella monet luottavat siihen, että verovaroin kustannettavia palveluita pystytään valvomaan tehokkaasti ja näin ehkäistä väärinkäytökset.

“Kuinka kauan näitä yksityisten hoivatalojen väärinkäytöksiä pitää kestää. Näille pitää langettaa kovat sanktiot vastuuhenkilöille ylintä johtoa myöten ja korvausvastuut yrityksille, että oma laadunvalvonta saadaan toimimaan. Raha on ainoa jota nämä tuntuvat ymmärtävän.”

Kuten yllä olevassa lainauksessa todetaan, yksityisten hoivatalojen väärinkäytöksistä uutisoidaan jatkuvasti, jolloin mediaa seuraaville tulee helposti luulo, ettei tilanteelle tehdä mitään. Aineistossa mainitaan myös, että pitkään jatkuneeseen tilanteeseen ovat syynä kapitalismi talousjärjestelmänä sekä laajempi hoivatyön kriisi.

Osalle kommentoijista yksityistäminen ei näyttäyty suurena ongelmana, sillä vammaispalveluissa (ja vanhuspalveluissa, joihin useat kommentit rinnastavat vammaispalvelut) on ongelmia yhtä lailla myös julkisella puolella. Kuten aiemmin tutkielmassa on mainittu, ihmiset sanoittavat mielipiteitään usein samaistumisen kautta. Mikäli itsellä tai omaisella huono kohtelu on saatu julkisella puolella, se rinnastetaan yksityisellä puolella tapahtuneisiin ongelmiin, joista uutisoidaan.

“Huonoa hoitoa on niin julkisrahoitteisissa kuin yksityisissä paikoissa. Omaiseni oli kuntayhtymän laitoksessa ja hoito oli luokatonta. Saatiin hänet viime hetkellä pois. Henki meinasi lähteä, kun hoidettiin väärin.”

On kuitenkin huomioitava, että artikkelit käsittelevät yksityisen palveluntarjoajan asumisyksikköä, jolloin kommenttien sisällön keskittyminen nimenomaisen yrityksen sekä vastaavien palveluntarjoajien toimintaan on täysin ymmärrettävää.

4.6 Diskurssien leikkauspinnat

Luvussa esittelemäni diskurssit ovat lujasti yhteydessä toisiinsa. Läpileikkaavaksi diskurssiksi aineistossa tulkitsin vammaiset objekteina ja ohitettuina -diskurssin. Ottamatta huomioon sitä, miten kommentoijat nimesivät väkivallan, kommentteissa tyypillisesti esiintyi jotain, mikä viittasi objektivointiin tai ohittamiseen. Vammaisiin kohdistuvan väkivallan sijaan puhuttiin usein vanhuksiin, lapsiin tai hoitajiin kohdistuvasta väkivallasta.

Niissäkin tapauksissa, joissa vammaisiin kohdistuva väkivalta nähtiin julmana tai kidutuksena, oli tarpeellista verrata vammaisia esimerkiksi keskitysleireillä julmasti kohdeltuihin juutalaisiin, jonka tulkitsen viittaavan siihen, ettei vammaisiin kohdistuvaa väkivaltaa pidetä esimerkkinä tarpeeksi rajuna tai julmana. Henkilökuntaan kohdistuvaan väkivaltaan huomio vietiin useimmin niissä kommentteissa, joissa väkivalta nimettiin oikeutetuksi tai siinä ei nähty mitään väkivaltaan viittaavaa, ainoastaan laillisia rajoitustoimenpiteitä. Toisen artikkelin kommentteissa kautta linjain tykätympiä kommentteja olivat juuri ne, joissa tilannetta katsottiin “toiselta kannalta” eli vammaisiin kohdistuvan väkivallan sijaan puhuttiin hoitajien raskaasta työstä ja heidän riskistään joutua väkivaltaisen käytöksen kohteeksi.

Institutionaalisen väkivallan piirteitä käsiteltiin niin ikään liittäen ne sekä väkivaltaan kidutuksena että väkivaltaan oikeutettuna rajoitustoimenpiteenä. Institutionaalista väkivaltaa käsiteltiin myös sellaisissa kommentteissa, joissa väkivaltaa ei muutoin käsitelty, ainakaan tarkoituksellisesti. Institutionaaliseen väkivaltaan liitettävissä kommentteissa käy ilmi, että vallitseva diskurssi ainakin aineistossa on lähihenkilökunnan vapauttava, mutta yksityisen palveluntarjoajan ja työnjohdon vahva tuomitseminen. Suurin syyllinen, tai tekijä, institutionaalille väkivallalle, nähdään kuitenkin valvovassa viranomaisessa, joka on antanut tilanteen jatkua kestävämmän pitkästi. Tällaiset kommentit ovat saaneet eniten tykkäyksiä ensimmäisessä artikkelissa. Tykätymmissä kommentteissa ihmetellään tuomitsevasti aluehallintoviraston toimintaa ja toivotaan tietoja siitä, miten sellaisissa yksiköissä, joissa väkivalta ei ole osa arkipäivää, on siihen tilanteeseen päästy.

Väkivallan syynä nähdään resurssipula ja huonot työolot, jotka heijastavat sekä asukkaiden että henkilökunnan arkeen. Suurin osa kommentteista, joissa yksityistä ja julkista sosiaali- ja terveysalaa verrataan, pitää yksityistä kenttää suurimpana syyllisenä väkivaltaan asumisyksiköissä.

5 Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa olen esitellyt diskursseja, joilla nimetään ja selitetään vammaisiin kohdistuvaa institutionaalista väkivaltaa. Diskurssien avulla vastasin kahteen tutkimuskysymykseeni: 1) *Miten vammaisiin kohdistuva väkivalta tunnistetaan ja*

nimetään? sekä 2) *Millä tavoin väkivallan institutionaalisia piirteitä käsitellään?* Diskurssianalyysi soveltuu loistavasti kysymyksiin vastaamiseksi, koska diskurssianalyysin kautta kykenin nostamaan aineistosta esille siinä vallitsevia tapoja puhua vammaisiin kohdistuvasta institutionaalisesta väkivallasta.

Vammaisiin kohdistuva väkivalta tunnistettiin kommenteissa laajasti, ja se nimettiin lukuisin eri tavoin. Väkivalta nimettiin väkivallaksi harvoin, mutta kommentit luettelivat eri väkivallan muotoja, kuten lyömisen, vertasivat väkivaltaa eläinten kohteluun tai keskitysleireihin sekä käyttivät termejä “laiminlyönti” tai “kaltoinkohtelu” tai “pahoinpitely”. Väkivaltaa nimettiin myös rajoitustoimenpiteiksi tai “ylilyönneiksi”. Yleisesti vammaisten kokemaa väkivaltaa verrattiin erityisesti vanhusten kokemaan väkivaltaan. Useat kommentit myös ohittivat vammaiset väkivallan uhreina kokonaan, mutta tunnistivat väkivallan läsnäolon asumisyksikön arjessa, lähinnä henkilökuntaan kohdistuvana ilmiönä.

Sanoja “institutionaalinen väkivalta” tai edes “instituutio” ei aineistossa mainittu kertaakaan. Tämä ei kuitenkaan estä vastaamasta toiseen tutkimuskysymykseeni, jonka mukaan selvitän institutionaalisen väkivallan piirteiden käsittelyä aineistossa. Jo ennen tutkielmaani osasin odottaa, ettei “institutionaalinen väkivalta” -käsitettä osata aineistossa käyttää väkivallan nimeämiseen, sillä käsite ei ole vielä valtavirtaistunut eikä sen määritelmä ole selkeä suurimmalle osalle keskusteluun osallistuvista. Kuitenkin aineisto oli otollinen institutionaalisen väkivallan käsittelyyn, sillä artikkeleissa esiintyneet temat ja esimerkit sopivat pääosin hyvin käsitteen alle.

Yhteiskunnallisesti suureksi ongelmaksi voi muodostua väkivallan normalisointi hoivatyössä ja asumisyksiköissä asuvien ihmisten kotona. Väkivaltaa ei pidä ajatella “luonnollisena” osana hoivainstituutioiden arkea ja henkilökunnan työtä, sillä uhkaaviin ja väkivaltaisiin tilanteisiin on mahdollista varautua etukäteen ja niitä on mahdollista ehkäistä. Henkilökunnalla tulisikin olla selvät toimintaohjeet sellaisten tilanteiden varalle, joissa potilas tai asiakas käyttäytyy aggressiivisesti (Laaksonen, 2009, 124). Kuten aineistoissa toivottiin, voisi hyväksi todettuja yksiköiden käytänteitä jakaa, jotta toisiinsa vertautuvat instituutiot voisivat myös oppia toisiltaan. Muutoinkin aineistoista tulkitsin useita kiitoksia

siitä, että kehitysvammaisten kohtelun ongelmistakin puhutaan nyt julkisesti, koska tunnettuja ongelmia on helpompi korjata kuin näkymättömiä.

Tutkielman näkökulma oli varsin rajattu. Tutkimalla ainoastaan yhden median sisäistä ja kahden artikkelin kommenttien laajuista aineistoa ei tuloksia voida yleistää koko yhteiskuntaan eivätkä kaikki tutkielmassa esittelemäni diskurssit välttämättä esiinny kaikissa aineistoissa tutkimuskysymystenkään ollessa samoja. Erilaisia aineistoja vammaisiin kohdistuvasta institutionaalisesta väkivallasta on tosin hyvin niukasti saatavilla.

Jatkotutkimusmahdollisuuksia aiheen ympärillä on lukuisia. Sosiaali- ja terveysalan instituutioissa on monia asiakasryhmiä, joihin kohdistuvaa institutionaalista väkivaltaa on tutkittu hyvin vähän. Vammaisten lisäksi näitä ryhmiä ovat mm. psykiatrisen sairaanhoidon asiakkaat, muistisairaat ja monisairaat vanhukset sekä laitoksissa asuvat lapset. Henkilökuntaan kohdistuvaa väkivaltaa on monilta osin helpompi tutkia, koska oman tahdon ja mielipiteiden kommunikointi tutkijan kanssa sujuu todennäköisesti sujuvammin, ilman välikäsiä ja ilman tutkijan erikoisosaamista erilaisten kommunikaatiovälineiden kohdalla. Kuitenkaan näidenkään ihmisryhmien kohtaamasta väkivallasta puhumista ei tulisi varoa, vaan epäkohtia, arkea ja ratkaisuehdotuksia tuoda selkeästi julkisuuteen.

Huhtikuussa 2023 MTV Uutiset julkaisivat artikkelin toisen yksityisen palveluntarjoajan tuottamasta palvelusta vaikeavammaisille. Artikkelissa nostettiin hyvin samankaltaisia kokemuksia esiin kuin aineistoni artikkeleissa valvontaviranomaisille tarjottuja pullakahveja myöten. Vammaisaktivistien keskuudessa tämäkin artikkeli herätti keskustelua paljon, eikä yllättäen. Näyttää siltä, että näiden rajujenkin uutisointien välissä keskustelu vammaisiin kohdistuvasta (institutionaalisesta) väkivallasta jää usein varsin vähäiseksi, miltei olemattomaksi, mikä on huolestuttavaa. Huolestuttavaa on myös se, että todella rajuja väkivallan tekoja nousee vaikeavammaisten asumisyksiköistä lähes säännöllisesti esiin.

Lähteet:

- Bildjuschkin, K. ym. (2020). *Väkivaltakäsitteiden sanasto*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen työpapereita 1/2020 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-211-6>
- Cadwallader, J. R., Spivakovsky, C., Steele, L. & Wadiwel, D. (2018). Institutional Violence against People with Disability: Recent Legal and Political Developments. *Current issues in Criminal Justice*, 29 (3), 259–272. <https://doi.org/10.1080/10345329.2018.12036101>
- Campbell, F. (2009). *Contours of Ableism: The Production of Disability and Abledness*. doi: 10.1057/9780230245181
- Costas, J. & Grey, C. (2018). Violence and organization studies. *Organization Studies*, 1–14.
- Erwin, T. (2000). *Intimate and caregiver violence against women with disabilities*. Minneapolis, MN: Battered Women’s Justice Project, Criminal Justice Office.
- Hodgson, G. M. (2006). What are institutions? *Journal of Economic Issues* 40(1), 1–25.
- Johnstone, B. (2018). *Discourse analysis*. John Wiley & Sons, Incorporated.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). *Diskurssianalyysi: teorian, peruskäsitteet ja käyttö*. Vastapaino.
- Laaksonen, H. (2009). Väkiältä psykiatrisessa hoitotyössä. *Työelämän tutkimus*, 7 (2), 124–130.
- Miller, S. (2014) *Social institutions*. Teoksessa Zalta, Edward (toim.) The Stanford Encyclopedia of Philosophy. <http://plato.stanford.edu/archives/win2014/entries/socialinstitutions/>
- Morrow, O., Hawkins, R., & Kern, L. (2015). Feminist research in online spaces. *Gender, place and culture: a journal of feminist geography*, 22(4), 526–543.
<https://doi.org/10.1080/0966369X.2013.879108>
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. (2009). *Kurssi kohti diskurssia*. Vastapaino.
- Ronkainen, S. (2017). *Mitä väkiältä on?* Teoksessa Niemi, Kainulainen & Honkatukia (toim.) Sukupuolistunut väkiältä. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino, 19–35.
- Rossiter, K. & Rinaldi, J. (2019). *Institutional violence and disability: Punishing conditions*. Routledge.
- Saresma, T. (2010). Kokemuksen houkutus. *Käsikirja sukupuoleen*.
- Sosiaali- ja terveysministeriö STM. *Rajoitustoimenpiteistä päättäminen kehitysvammaisten erityishuollossa*. <https://stm.fi/documents/1271139/2044491/Rajoitustoimenpidetaulukko.pdf>
- Suomen YK-liitto (2016). Johdanto. Asiakirjasta *YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja*.
https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL (2023). *Rajoitustoimenpiteet*. Vammaispalvelujen käsikirja. www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja Viitattu 20.4.2023.
- Thornycroft, R. and Asquith, N. L. (2021). *Unexceptional Violence in Exceptional Times: Disablist and Ableist Violence During the COVID-19 Pandemic*. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, 10(2). s. 140–155. doi: 10.5204/ijcjsd.1743.

Valtioneuvoston kanslia (2022). *Vammaisten henkilöiden kokeman lähisuhdeväkivallan yleisyys ja palvelujen saatavuus: Määrällinen ja laadullinen tarkastelu.*

Vehmas, S. & Mietola, R. (2022). *Vaikeasti kehitysvammaisten arki ja ihmisyyys.* Gaudeamus.

Vehmas, S. (2005). *Vammaisuus: Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan.* Gaudeamus.

Vernerinet, Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta (2022). *Lääketieteellinen näkökulma.*
<https://verneri.net/yleis/laaketieteellinen-nakokulma> Viitattu 22.4.2023

WHO (2002). *World Report on Violence and Health*

Yleisradio (6.3.2019). *Keskusteluohje.* <https://yle.fi/aihe/s/keskusteluohje>

Aineisto:

Ensimmäinen artikkeli: <https://yle.fi/a/3-12175567>

Seuranta-artikkeli: <https://yle.fi/a/3-12573395>